

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ НІМЕЦЬКОГО ДОСВІДУ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ У ТЕХНІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Соціально-економічні та науково-технічні перетворення, які відбуваються у сучасному українському суспільстві потребують вдосконалення вищої технічної освіти. На сьогоднішній день потрібен фахівець технічного профілю, здатний творчо та ініціативно мислити, вміти самостійно поповнювати свої знання й використовувати їх у своїй професійній діяльності. Завдяки таким рисам спеціаліст має можливість ефективно працювати в нових умовах та забезпечити розвиток суспільства. Ринок праці вимагає підвищення якості вищої технічної освіти, високого рівня кваліфікації, яку здобуває майбутній фахівець, його конкурентноспроможності. Тому особливої уваги в Україні потребує питання професійної соціалізації фахівців технічного профілю.

Аналіз останніх досліджень. Останнім часом педагогічна спадщина України збагатилась дослідженнями щодо вищої професійної освіти Німеччини завдяки працям таких вітчизняних науковців як Н. Абашкіна, Т. Голуб, Ю. Коваленко, А. Кудін, М. Кузів, Т. Левченко, Б. Мельниченко, Л. Отрощенко. У Німеччині вищою професійною освітою займаються: П. Векс, Х. Кіслінг, А. Ліпсмаєр, О. Маасен, І. Мюскенс, Х. Фрідріх, А. Ханфт, В. Хайнц, Д. Шаян. Водночас, українська педагогічна наука не є багатою на дослідження з проблем професійної соціалізації (Р. Серьожникова, І. Сидоренко, Н. Пархоменко, Л. Яковицька), тоді як у Німеччині цій проблемі надають важливого значення такі вчені як А. Бам, Г. Гленцер, Б. Кершнер, К. Кнаєр, К. Корнеліус, В. Лемперт та інші.

Мета статті полягає у тому, щоб представити позитивний досвід професійної соціалізації фахівців технічного профілю у ФРН і можливі

шляхи вирішення проблем професійної соціалізації у вищих навчальних закладах України.

Виклад основного матеріалу. Ефективне функціонування вищої освіти, зокрема технічного спрямування, забезпечує країну висококваліфікованими робітниками. Німеччина є незаперечним прикладом цього. Одним із головних чинників досягнень ФРН (поряд зі ставленням до науки, досліджень технологій майбутнього, значним збільшенням затрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки) є підготовка фахівців технічного профілю, які беруть безпосередню участь у створенні матеріальних благ та наданні послуг, якісно задовольняючи потреби населення. З огляду на інтегративність та глобалізаційність сучасних напрямів у системі вищої технічної освіти на основі вивченого німецького досвіду пропонуємо такі стратегічні засади розвитку та удосконалення процесу професійної соціалізації у вищих навчальних закладах України на адміністративному, змістовому, організаційному та практичному рівнях.

Зокрема, на *адміністративному рівні* бажаним є:

1) проведення реформ у сфері професійної та вищої освіти. Зовсім не випадково прикладом для наслідування серед усіх західноєвропейських країн ми обрали саме Німеччину, адже вважаємо, що за багатовікову історію свого існування підготовка фахівців технічного профілю у вищих закладах освіти, а відповідно і їх професійна соціалізація досягли досить високого рівня, що дозволяє Німеччині конкурувати на ринку праці з іншими розвиненими країнами. Проте зміни, які відбуваються сьогодні в суспільному та економічному житті вимагають перетворень та реформ в освіті як західноєвропейських країн, так і України. Основна мета проведення реформ у сфері освіти – досягнути якості, що має задовольнити вимоги швидкозмінюваного суспільства. Ми ретельно вивчали зміст та шляхи реформ у Німеччині, і гадаємо, що з метою покращення ситуації в царині української освіти бажаним було б запозичити позитивний німецький досвід. Відтак, у цьому ключі, на нашу думку, варто:

- створити ефективно діючу нормативно-правову базу, яка б регулювала функціонування вищої освіти і, таким чином гарантувала кожному громадянину України право вільного розвитку особистості, можливість відповідно до нахилів і здібностей вільно обирати місце навчання і професію;

- організувати Союз у сфері зайнятості та вищої освіти з метою прийняття програми невідкладних дій щодо скорочення безробіття молоді;

- запровадити діяльність освітнього форуму задля інформування щодо функціонування вищих навчальних закладів технічного профілю;

- створити умови (на рівні Міністерства освіти, молоді та спорту) для модернізації навчальних професій технічного профілю та оновлення матеріально-технічної бази вищих навчальних закладів;

2) запровадження національних рамок кваліфікацій, заснування центрального органу для оцінювання якості підготовки спеціалістів технічного профілю. Зауважимо, що внаслідок існування «Європейських рекомендацій гарантії якості» були створені «Німецькі рамки кваліфікацій» та «Кваліфікаційні рамки для німецьких дипломів про вищу освіту». Окрім того, у Німеччині існує Центр розвитку вищої освіти у Гютерспоре, який займається дослідженням якості підготовки спеціалістів з технічних напрямків і щорічно оприлюднює рейтинги ВНЗ, публікує їх у спеціальному журналі для роботодавців "Wirtschaftswoche". Вартим уваги є й той факт, що 21-22 лютого 2012 року в Національному педагогічному університеті імені Михайла Драгоманова відбувся Міжнародний спільний семінар Європейського фонду освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту на тему «Заходи з впровадження Національної рамки кваліфікацій (НРК) для навчання впродовж життя», на якому були висвітлені стан, результати розроблення Національної рамки кваліфікацій в Україні та можливості забезпечення її відповідності європейським зразкам. [3, с. 4.]

На *змістовому рівні* ми вважаємо необхідним:

1) удосконалити зміст загальнонаукової, загальнопрофесійної і практичної підготовки у вищих технічних навчальних закладах з урахуванням потреб професійної соціалізації, відвести більшу кількість годин на вивчення предметів професійного спрямування, сприяти безперервній освіті.

Сучасний зміст освіти є багатокомпонентним, він повинен охоплювати не лише здобуті знання, а й методи практичної діяльності, творчий досвід, ціннісні орієнтації особистості. Тому в умовах інформаційного суспільства самоцінність знань змінюється: людині необхідно отримувати нові знання протягом всього життя. Так як жоден навчальний заклад не може дати освіту на все життя, особливої ваги набуває професійна соціалізація молоді. Оновлення змісту загальноосвітніх, соціально-гуманітарних дисциплін повинно бути підпорядковано меті формування в молоді національної самосвідомості, патріотизму, правової і економічної грамотності, соціальної активності, загальної культури, що базується на надбаннях української та світової культури.

Швидке оновлення й удосконалення матеріально-технічної бази виробництва, підвищення його наукового і технічного потенціалу залежать від творчої активності фахівців, їхньої готовності до інноваційної діяльності, формування і розвиток якої повинні стати найважливішим завданням інженерної освіти [1, с. 94].

2) Уніфікувати ключові компетентності, якими мають оволодіти фахівці технічного профілю у різних технічних університетах України. Ми розглядаємо професійну соціалізацію у нерозривній єдності з набуттям компетентностей. Як уже зазначалося у попередньому розділі, Німеччина запровадила ряд проектів з метою визначення компетентностей та компетенцій, а внаслідок проведення у Німеччині дослідження «Справжні знання? Передача компетентностей у німецьких вищих школах» у 2004 році були визначені 4 компетентності, необхідні для успішного професійного життя: фахова, соціальна, методична та процесуальна компетентність.

Невід'ємною складовою професійної соціалізації є професійна компетентність, яка визначається як здатність кваліфіковано виконувати певну діяльність, завдання, роботу і є результатом набуття компетенцій. На думку німецьких науковців життєво важливими є ключові кваліфікації чи ключові компетенції, що є основними якостями, необхідними людині для особистісного становлення і розвитку, активного громадянства, працевлаштування та подолання вимог повсякденного та професійного життя.

3) Орієнтуватись на професійну компетентність, адже саме їй належить пріоритетна роль у досягненні високої професійної кваліфікації та професійної соціалізації. До найважливіших складових професійної компетентності належать: комунікативна здібність, здатність критично мислити, навчатися, вміння управляти часом і навантаженням, розв'язувати конфлікти, ефективно співпрацювати;

4) з метою професійної орієнтації та професійної соціалізації забезпечити молодь допомогою тьюторів, психологів та професійних консультантів ще на рівні середньої школи. У Німеччині, починаючи з середнього ступеня для забезпечення ефективної професійної соціалізації та вдалого переходу від загальної до професійної освіти з учнями працюють психологи, тьютори та професійні консультанти, які здійснюють індивідуальний супровід у професійній орієнтації та професійній соціалізації, пояснюють специфіку системи курсів, допомагають визначитися з вибором основних і поглиблених курсів, виступають у ролі порадики і спостерігача, не обмежуючи самостійності учня, а також сприяють визначенню з майбутньою професією.

На *організаційному рівні* доцільним було б:

1) введення системи дуальної освіти, яка б існувала паралельно з традиційною. Німецька дуальна освіта визначається як така, що поєднує навчання у професійному училищі та на підприємстві й надає найкращі можливості для отримання кваліфікації, так як є основним джерелом

формування фахівців технічного профілю зокрема, а завдяки тісному зв'язку зі сферою праці забезпечує оптимальний старт до трудового життя;

2) забезпечення співробітництва підприємств зі школами, професійно-технічними та вищими закладами. Вищі навчальні заклади, які відповідають за професійну підготовку фахівців технічного профілю, повинні мати добре налагоджені відносини з підприємствами та роботодавцями, завдяки чому матимуть змогу забезпечити відповідність навчальних програм і послуг вимогам ринку праці. Дуальна система освіти Німеччини передбачає пряму участь підприємств у професійній освіті, які надають можливість практичного навчання чи виробничої практики, витрачають на це кошти та є рівноправними партнерами навчальних закладів;

3) запровадження фінансування вищої освіти завдяки участі державного бюджету, бюджетів муніципалітетів, підприємств, об'єднань працедавців та профспілок. У Німеччині освіта знаходиться під керівництвом урядів 16 земель – земельних профільних міністерств. Міністерство освіти розробляє концепцію освітньої політики та виділяє кошти на розширення ВНЗ;

4) проведення соціально-психологічних досліджень, аналізу вимог підприємств з метою моніторингу потреби в кадрах та забезпечення зміни кількості абітурієнтів для підготовки з тієї чи іншої спеціальності.

На **практичному рівні** удосконаленню професійної соціалізації фахівців технічного профілю сприятиме:

1) тісний зв'язок теоретичного та практичного навчання (поєднання теоретичного та практичного навчання фахівців безпосередньо на виробництві є важливою умовою підвищення його ефективності). У рамках дуальної системи Німеччини фахівці проходять виробниче (практичне) навчання безпосередньо на виробництві 3-4 дні на тиждень, а теоретичне навчання - 1-2 дні в професійному навчальному закладі;

2) виробнича практика (нові технології навчання, потреби розвитку персоналу на виробництві вимагають налагодження контактів навчальних

закладів з підприємствами різної форми власності для проходження майбутніми фахівцями виробничої практики). Особливістю допрофесійної підготовки в основній і реальній школах Німеччини є проходження учнями виробничої практики, яка триває два тижні і є одним з найефективніших заходів у рамках предмету «Вибір професії», так як дозволяє прийняти рішення про вибір професії. З огляду на це, доцільним в Україні може бути введення відповідного предмету, який би сприяв вибору майбутньої професії та проходження практики на виробництві у межах цього предмету;

3) створення більшої кількості цільових програм академічного, адміністративного та соціалізаційного спрямування, завдяки яким можливими стануть: професійне зростання фахівців; поширення інноваційних освітніх технологій, удосконалення методичного забезпечення навчального процесу, зниження рівня безробіття. У Німеччині найважливішими програмами є «Інновації та навчання – розвиток можливостей професійної кар'єри впродовж всього життя», створена з метою розвитку системи безперервної освіти; «Навчання протягом всього життя для всіх», спрямована на розвиток навчання завдяки розповсюдженню комп'ютерних мереж, що об'єднують сферу середньої, вищої освіти, служби зайнятості, соціальної підтримки населення; «Школа – економіка – трудове життя», яка має на меті ряд заходів з професійної орієнтації, консультації й, таким чином, професійної соціалізації молоді.

З метою реформування системи освіти та виконання Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» Урядом України вже прийнято ряд державних цільових програм в галузі освіти, виконання яких буде здійснено протягом 2012-2014 років. Зокрема, це державна цільова програма «Сто відсотків», державна цільова програма підвищення якості шкільної природничо-математичної освіти, державна цільова програма розвитку професійно-технічної освіти; державна цільова програма роботи з обдарованою молоддю, тощо [4]. Окрім того засновано державну соціальну

цільову програму «Молодь України» на 2009-2015 роки, метою якої є створення системи всебічної підтримки громадянської активності молоді, спрямованої на самовизначення і самореалізацію, формування необхідних для цього правових, гуманітарних та економічних передумов, надання соціальних гарантій [2].

Висновок. Таким чином, досвід організації професійної соціалізації вищої освіти технічного профілю в Німеччині має допомогти українській вищій освіті вийти на достатній рівень і створити сприятливі умови для професійної соціалізації українських фахівців технічного профілю. Унаслідок аналізу організації професійної соціалізації фахівців технічного профілю у технічних університетах Німеччини, ми сформулювали ряд рекомендацій, які варто реалізувати на таких рівнях: адміністративному, змістовому, організаційному і практичному.

Література:

1. Голуб Т. Модернізаційні аспекти підготовки в технічних університетах Німеччини / Т. П. Голуб // Порівняльно-педагогічні студії. – №2 (8). – Умань: ПП Жовтий, 2011. – С. 93-99.
2. Державна цільова соціальна програма "Молодь України" на 2009-2015 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pravaditej.org.ua/news/20090129332>.
3. Рамка кваліфікації, заходи з впровадження // Освіта. – №8-9. – 22-29 лютого 2012 р. – С. 4.]
4. Резолюція учасників секції управління та економіки освіти III Всеукраїнського з'їзду працівників освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.iitzo.gov.ua/propozicii_sekcii_ekonomika_osviti.doc